

Informacija o aktivnostima na realizaciji projekta povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije podmorskim kablom

U skladu sa obavezom koja je utvrđena Programom rada Vlade Crne Gore za 2023. godinu, Ministarstvo kapitalnih investicija prikuplja podatke i Informacije od "Crnogorskog elektroprenosnog sistema" AD Podgorica (CGES) i iste dostavlja Vladi Crne Gore na razmatranje.

Osnovne informacije o Projektu

Vlada Crne Gore u ime Države Crne Gore, CGES i italijanski operator prenosnog sistema Terna Rete Elettrica Nazionale S.p.A (Terna), na osnovu zaključenog ugovora realizaciju projekat povezivanja elektro-energetskih sistema Crne Gore i Italije (Strateški i akcionarski ugovor, Ugovor o koordinaciji projekata i Sporazum/Ugovor o glasanju).

Vlada Crne Gore je potpisivanjem ovih ugovora preuzela obaveze koje su vezane za pitanja donošenja prostornog plana, eksproprijacije, izdavanja građevinskih dozvola, pružanja podrške CGES-u i Terni u cilju realizacije projekta i drugo.

Projekat povezivanja Crne Gore i Italije podmorskim kablom jednosmjerne struje shodno potpisanim ugovorima predviđa:

- Izgradnju podmorskog kabla jednosmjerne struje kapaciteta 1.000MW između Italije i Crne Gore sa pripadajućim konvertorskim postrojenjima (Investicija vrijedna preko 758 mil EUR i predstavlja obavezu Terne);
- Izgradnju trafostanice 400/110/35 kV Lastva (TS Lastva), 400kV dalekovoda Lastva - Čevo - Pljevlja i uvođenje postojećeg 400 kV dalekovoda Podgorica - Trebinje u TS Lastva;
- Izradnju 400 KV dalekovoda prema Srbiji i/ili Bosni i Hercegovini (za realizaciju ove investicije Vlada Crne Gore je dobila grant Evropske unije, jer ista predstavlja dio Transbalkanskog koridora, sekcija IV u Crnoj Gori);

U međuvremenu puštena je u pogon jedna žila podmorskog kabla kapaciteta 600 MW. Vrijednost Projekta čija je izgradnja obaveza CGES-a je povećana sa 106 mil € na 113 mil €.

Trafostanica Lastva je povezana na 400 kV mrežu početkom aprila 2019. godine. Podmorska interkonekcija između Crne Gore i Italije zvanično je puštena u komercijalnu upotrebu 28.12.2019. godine.

Aktivnosti na realizaciji projekta prikazani po LOT-ovima

- I. **LOT 1 – Trafostanica 400/110/35 kV Lastva** - Izvođač radova „Siemens AG“ iz Austrije.

Završeni su radovi na izgradnji TS Lastva, objekat je u funkciji od 2019. godine. U skladu sa posljednjim Amandmanom ugovora sa izvođačem, u toku su aktivnosti na otklanjanju nedostataka, među kojima je i problem stabilnosti kosina oko postrojenja.

- II. **LOT 2 – 400 kV dalekovod Lastva – Čevo** - Izvođač radova "Iberdrola Ingeneria y Construcccion" iz Španije.

Dalekovod 2x400 kV dionica Lastva – Čevo završen je i u funkciji je od 2019. godine, dok je dalekovod 1x400 kV dionica Lastva – Čevo završen tokom 2022. godine, nakon rješavanja posljednjeg imovinsko-pravnog problema. Ovim su se stekli uslovi da rad sistema pouzdaniji rad interkonkekcije sa Italijom. Upotrebne dozvole dobijene tokom ove godine.

- III. **LOT 3 – 400kV dalekovod Čevo – Pljevlja** - Izvođač radova Konzorcijum Energoinvest Sarajevo/ Kodar Energomontaža Beograd.

Status realizacije aktivnosti u LOT-u 3

U okviru Lot-a 3 se grade:

- Dalekovod 400 kV Čevo-Brezna (jednosistemski);
- Dalekovod 400 kV + 110 kV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (dvosistemski);
- Dalekovod 400 kV Kosanica – Pljevlja (jednosistemski);
- Dalekovod 110 kV Njegovuđa – Žabljak;

Za realizaciju projekta sklopljen je Ugovor za realizaciju sa sljedećim osnovnim podacima:

- a) Opšti uslovi Ugovora za realizaciju izgradnje DV Čevo-Pljevlja su FIDIC Uslovi ugovaranja za postrojenje i projektovanje - izgradnju (tzv. Žuti FIDIC), Izvođač je Konzorcijum Energoinvest/Energomontaža;
- b) Datum početka ugovora: 25.12.2014. godine;
- c) Prvobitni datum završetka ugovora: 25.12.2016. godine;
- d) Revidovani datum završetka ugovora: 31.12.2023. godine – izvjesno da neće biti ispunjen;

Realizaciju Projekta su pratili brojni problemi. Uzimajući u obzir obim i vrstu radova koje je trebalo realizovati (oko 125 km dalekovoda i oko 90 km pristupnih puteva), kao i status katastarskih podataka (popisni katastar ili privremeni katastar u većini katastarskih opština), problemi su dijelom bili očekivani. Osim kvaliteta katastarskih podataka problem je i sprovođenje postupaka eksproprijacije, Izvođačeve aktivnosti vezane za pristupne puteve, projektovanje, kao i sami način izvođenja radova. Ipak najznačajniji problem je činjenica da sena više lokacija naišlo na nezadovoljstvo lokalnih zajednica, što je često puta rezultiralo i blokadama pri izvođenju radova. Kao primjer navodimo duže zastoje u Suvodulu, Bukovici, Breznima, Šipačnom, Novakovićima i dr., kao i uporni zahtjevi za izmještanjem trase u Đurđevića Tari, Javoruku, Kominima, Ublima Čevskim. Suočeni sa takvim problemima morala su se tražiti alternativna rješenja, koja su u najvećem broju slučajeva i nađena, ali su svakako zahtjevala vrijeme i dodatna sredstva za njihovo rješavanje.

Zaključno sa 24.10.2023. godine, završena je 100% izrada projektne dokumentacije i isporuka opreme i izvedeno je oko 89,2% radova. Obezbjedeći su uslovi za izvođenje radova na 97 % stubnih mjesta.

- **Na dionici Čevo–Brezna (54,4 km)** su završeni svi radovi. Elektromontažni radovi su završeni u junu 2022. godine čime je kompletirana ova dionica dalekovoda i Izvođaču je izdat Sertifikat o preuzimanju ovog dijela objekta.
- **Na dionici Brezna – Njegovuđa (31,3 km)** su završeni svi temelji i montirani svi stubovi osim na dvije lokacije (Nikitovići) na Žabljaku gdje je u toku postupak obezbjeđivanja ulaska u posjed uz asistenciju Uprave za katastar i državnu imovinu – PJ Žabljak. Rješenja o eksproprijaciji su konačna i njihova pravosnažnost je uslovljena odlukom Upravnog suda na tužbu koju je podnio vlasnik. U cilju prevazilaženja problema napajanja Opštine Žabljak što je uslov za izvođenje radova na sekciji Njegovuđa - Đurđevića Tara, na spornoj lokaciji postavljeni su stubovi montažno-demontažnog tipa i izvršeni elektromontažni radovi. Riješen je dugogodišnji spor sa Upravom za gazdovanje šumama i lovištima koji je rezultirao sječom šume u Bukovici u rasponu 102/00-102/01. Na ovaj način omogućeno je obavljanje tehničkog pregleda dionice nakon čega je dobijeno Rešenje u puštanju u pogon od strane energetskog inspektora.
- **Na DV 110 kV (7,5 km)** su završeni svi radovi. Elektromontažni radovi su završeni u novembru 2022. godine čime je kompletirana ova dionica dalekovoda. Prethodno je riješen dugogodišnji imovinsko-pravni slučaj vezan za 110 kV stub br. 30. Izvršen tehnički pregled dionice od strane komisije za tehnički pregled.
- **Na dionici Njegovuđa - Đ.Tara** tokom 2023. godine započeto je izvođenje radova koje se sastojalo od demontaže postojećeg DV 110 kV Pljevlja–Žabljak kao izgradnje novog dalekovoda na Njegovuđi i na dijelu trase 114/00-115/00.
- **Na dionici Đ.Tara - Pljevlja** izvode se radovi na dijelu 118/00-119/00. Radovi su trenutno u fazi podizanja stubova i završetak svih radova očekuje se do kraja novembra 2023. godine. Na dijelu trase koji prolazi kroz selo Đurđevića Tara sprovode se aktivnosti sa mještanima u cilju pronalaska prihvatljivog rešenja za obje strane. Na ostalim lokacijama (selo Javorak i selo Komini) koje se ranije bile sporne zbog zahtjeva mještana za izmještanjem trase pripremljeni

su Glavni projekti za alternativne trase dalekovoda sa kojima su saglasili afektirani mještani. Radovi u selu Javorak počeli su u avgustu 2022. godine i završeni su u avgustu 2023. godine.. U selu Komini završena je eksproprijacija zemljišta i radovi su počeli u aprilu 2023. godine i završeni početkom oktobra 2023. godine.

Amandmanom broj 22 sa Izvođačem je postignut dogovor da će njegovo angažovanje biti realizovano „na poziv“ nakon što CGES riješi preostale imovinsko - pravni odnose po dionicama. Takođe istim Amandmanom je izvršeno poravnanje Izvođaču na osnovu Odluke DAB-a (Dispute Adjudication Board)

U prethodnom periodu izvršen je tehnički pregled dionice Bukovica-Njegovuđa-Žabljak za koju je Nadzorni organ konstatovao da ima nedostataka. Primjedbe Nadzornog organa su vezane za izvedenost pristupnih puteva, uzemljenje, mikrolokacije, elektromontažne radove. Otklanjanje nedostataka vezanih za funkcionalan rad dalekovoda je završeno. Komisija za tehnički pregled je izvršila terenski uvid dionice Bukovica-Njegovuđa-Žabljak i u toku je izrada finalnog izvještaja. Očekuje se da Komisija za tehnički pregled pripremi pozitivan Izvještaj što je jedan od preduslova za dobijanje upotrebne dozvole.

U skladu sa prethodno navedenim može se konstatovati da je i u Lot-u 3 problem obezbjeđenja pristupa gradilištu osnovni problem u realizaciji Projekta, kako sa aspekta roka završetka, tako i sa aspekta troškova.

Da bi se u potpunosti realizovala sekcija do Žabljaka i potrebno je riješiti spornu lokaciju odnosno dva stubna mjesta (400kV+110kV) na parceli u vlasništvu porodice Nikitović. U međuvremenu potrebno je definisati optimalnu trasu kroz Đ. Taru i pristupiti daljim aktivnostima.

Kritične tačke

Obezbjedenje pristupa za izvođenje radova:

Neophodno je ubrzati sve aktivnosti vezane za sprovođenje postupka eksproprijacije, sprovođenje izvršnih rješenja kao i rješavanje otvorenih pitanja radi stvaranja uslova za rad Izvođača.

• Zahtjevi za izmještanje trase dalekovoda:

- ✓ **Đurđevića Tara, peticija zainteresovanih mjestana (12) za promjenu trase** - Radove na izgradnji dalekovoda u ovom reonu neophodno realizovati i u zoni pod zaštitom UNESCO-a i Svetske kulturne baštine. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (sadašnje Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma) je preko Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO pribavio mišljenje kojim je navedeno da obje razmatrane varijante u koridoru Detaljnog prostornog plana mogu uticati na izuzetnu univerzalnu vrijednost ovoga područja. U svom mišljenju UNESCO je definisao uslove koje je potrebno ispuniti kako bi se razmatrala alternativna trasa. Nakon dostavljanja mišljenja organizovan je sastanak predstavnika Ministarstva, Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Crnogorske nacionalne kompanije za UNESCO, obrađivača PPPN za Durmitorsko područje na kojem su predstavnici Ministarstva, između ostalog, informisali da predložena trasa ulazi u II zonu zaštite NP Durmitor u kojoj nije dozvoljena izgradnja. CGES se zvanično obratio Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma nakon čega je to Ministarstvo uputilo CGES ka Agenciji za zaštitu prirode životne sredine kako bi se kroz Studiju revizije zaštićenog područja NP Durmitor pokušao riješiti ovaj problem. Prema zvaničnom dopisu koji je CGES – u dostavljen od strane Agencije, alternativna trasa dalekovoda je neprihvatljiva zbog čega je potrebno razmotriti ostala moguća tehnička rešenja.
- ✓ **Njegovuđa** - Zbog blizine dalekovoda stambenim objekima zainteresovani vlasnici objekata traže promjenu trase dalekovoda. U toku su aktivnosti kako bi se vlasnicima na odgovarajući način nadoknadila šteta.

CGES će kroz zakonske mehanizme pokušati postići dogovora sa vlasnicima.

Neophodno je da se, u koordinaciji sa nadležnim institucijama ubrza rješavanje ovog pitanja.

IV. Izgradnja DV 400 kV Pljevlja – granica sa Srbijom

Projekat povezivanja Crne Gore i Italije podmorskim kablom jednosmjerne struje shodno potpisanim ugovorima predviđa između ostalog i izradnju 400 KV dalekovoda prema Srbiji i/ili Bosni i Hercegovini. U prethodnom periodu rađena je Studija opravdanosti interkonekcije 400 kV Srbija – Crna Gora – Bosna i Hercegovina sa ciljem daljeg razvoja regionalnog tržišta električne energije jačanjem interkonektivnih veza između energetske sistema Srbije, BiH i Crne Gore. Studija je pokazala opravdanost gradnje dalekovoda od Pljevalja do Bajine Bašte. Urađen je i idejni projekat i uspostavljena saradnja sa operatorom prenosnog sistema Srbije (EMS) radi usaglašavanja dinamike realizacije projekta. Sa EMS-om dogovoren predlog sporazuma o saradnji na realizaciji predmetnog projekta, kojim su definisani orjentacioni rokovi, kao i zajednička radna grupa koja treba da prati realizaciju projekta.

U skladu sa prethodnim Vlada Crne Gore je tokom 2018. godine donijela Odluku o izradi Detaljnog prostornog plana (DPP) za koridor DV 2x400 kV Pljevlja 2 – Bajina Bašta za dionicu na teritoriji Crne Gore. Sprovedena je kompletna procedura predviđena Zakonom, uključujući i javnu raspravu i DPP je usaglašen sa svim nadležnim organima ali nije usvojen. CGES je u prethodnom periodu više puta slao urgenciju za usvajanje DPP-a, koji je preduslov za dobijanje UTU za izgradnju dalekovoda.

Zaključno sa 25.10.2023. godine u okviru Projekta CGES je realizovao:

1. **LOT – 1** – Izgrađena 400/11035 kV TS Lastva;

2. **LOT 2**
 - Izgrađen 2X400 kV DV (dvosistemska) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);
 - Izgrađen 1X400 kV DV (jednosistemska) Lastva – Čevo (35,5 km, 113 stubova);

3. **LOT – 3**
 - Izgrađen 1X400 kV DV (Jednosistemska) Čevo - Brezna (54,4 km, 188 stubova);
 - Izgrađen 400 kV + 110 kV DV Brezna – Njegovuđa – Đ. Tara - Kosanica (41,3 km, 147 stubova, 24 stuba nije podignuto);
 - Izgrađen 110 kV DV Njegovuđa – Žabljak (7,5 km, 40 stubnih mjesta);
 - Izgrađen 400 kV DV Kosanica – Pljevlja (20,4 km, 70 stubno mjesto,);

Što se tiče dalekovoda čija je ukupna dužina više od 190 km, od projektima predviđenih 680 stubova preostalo je da se podigne 24 i to prvenstveno nije realizovano zbog neriješenih IPO i blokada radova od strane mještana.

Na kraju se može zaključiti, da je za nesmetanu realizaciju ovog projekta, koji je stavljen na sami vrh liste prioriteta infrastrukturnih projekata u Crnoj Gori, potrebna maksimalna međuresorna saradnja na nivou Vlade Crne Gore kao i podrška svih institucija koje su uključene u rješavanje svih spornih pitanja, posebno Uprave za katastar i državnu imovinu.